

Öğrenci Ebelerin ve Hemşirelerin Engelli Bireylere Yönelik Algılarının ve Algılarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Tanımlayıcı Bir Çalışma

Determination of Student Midwives' and Nurses' Perceptions of Disabled Individuals and Factors Affecting Their Perceptions: A Descriptive Study

Meltem AKBAŞ^a, Fatma YILMAZ FINDIK^b, Rukiye DURSUN^c

Özet

Amaç: Bu çalışma ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin engelli bireylere yönelik algılarını ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Tanımlayıcı türde yapılan çalışmanın verileri Ekim-Kasım 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmanın evrenini, Çukurova Üniversitesi'nin Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören 1240 ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın örneklem büyüklüğü G*Power ile hesaplanmış ve araştırmaya 351 öğrenci dahil edilmiştir. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu ve Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği ile toplanmıştır. Veriler sayı, ortalama, yüzdelik dağılımlar, bağımsız gruplarda t testi, one way anova ile değerlendirilmiştir. Kritik anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak alınmıştır. **Bulgular:** Katılımcıların yaş ortalaması $20,91 \pm 2,50$ olarak bulunmuştur. Öğrencilerin Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği toplam puan ortalamasının $67,27 \pm 9,77$; Benimsemek Alt Boyutu puan ortalamalarının $26,94 \pm 3,59$, Farkındalık Alt Boyutu puan ortalamalarının $17,26 \pm 4,34$, Bireysel Destek Alt Boyutu $13,09 \pm 2,66$, Toplumsal Çevre Alt Boyutu $9,96 \pm 2,02$ olarak bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin bölümü, sınıfı, bölümü isteyerek tercih etme durumu, ekonomik durumu, ailesinde engelli birey olma durumu ve engelli birey ile etkileşim/iletişim kurma durumu ile Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği toplam puanları arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). **Sonuç:** Öğrencilerin engelli bireylere yönelik algılarının yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Ebelik bölümü öğrencilerinin hemşirelik bölümü öğrencilerine göre engelli bireylere yönelik algılarının yüksek olduğu ve engelli bireylere yaklaşım konusunda eğitim almanın engelli birey algısını etkilemediği belirlenmiştir. Geleceğin sağlık çalışanı olacak öğrencilerin bu konuda algılarını olumlu etkileyecek daha kapsamlı ve hedefli eğitim planlaması yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Farkındalık; algı; etik; engelli birey; ebe; hemşire.

Abstract

Aim: This study was conducted to determine the perceptions of midwifery and nursing students towards disabled individuals and the factor affecting them. **Materials and Methods:** The data of the descriptive study were collected between October and November 2023. The population of the study consisted of 1240 midwifery and nursing students studying at Çukurova University Faculty of Health Sciences. The sample size of the study was calculated with G*Power and 351 students were included in the study. The data of the study were collected with personal information form and Perception Scale for Individuals with Disabilities. The data were analysed by number, mean, percentage distributions, t test in independent groups, one way anova. **Results:** The mean age of the participants was found to be 20.91 ± 2.50 . The mean total score of the Perception Scale for Individual with Disabilities was found to be 67.27 ± 9.77 , the mean score of the Adoption Subdimension was 26.94 ± 3.59 , the mean score of the Awareness Subdimension was 17.26 ± 4.34 , the Individual Support Subdimension was 13.09 ± 2.66 , and the Social Environment Subdimension was 9.96 ± 2.02 . In addition, it was determined that there was a significant difference between the total scores of the Perception Scale for Individuals with Disabilities and the students' department, class, willingly choosing the department, economic status, having a disabled person in the family and in interacting/communicating with a disabled person ($p < 0.05$). **Conclusion:** It was determined that students' perceptions of disabled individuals were high. It was determined that midwifery students' perceptions of disabled individuals were higher than nursing students' perceptions of disabled individuals and that receiving training on approaching disabled individuals did not affect the perception of disabled individuals. It is recommended that more comprehensive and targeted training plans be made to positively affect the perceptions of students who will be future health workers.

Keywords: Awareness; perception; ethics; disability person; midwife; nurse.

^a Doktor Öğretim Üyesi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Adana, Türkiye. ✉ makbaskanat@gmail.com ORCID: 0000-0002-5845-0552

^b Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ebelik Anabilim Dalı Adana, Türkiye. ✉ rkysulu@gmail.com ORCID: 0000-0001-5954-5142

^c Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ebelik Anabilim Dalı Adana, Türkiye. ✉ fatmayilmzfindk@gmail.com ORCID: 0000-0003-1093-4635

Gönderim Tarihi: 20 Eylül 2024 • Kabul Tarihi: 24 Eylül 2024

GİRİŞ

Engellilik, bireyin doğum öncesi, doğum sırasında veya doğum sonrası dönemlerinde, görme, duyma, konuşma ve yürüme gibi bedensel veya zihinsel yeterliliklerini kaybetmesi sonucu ortaya çıkan, bireyi sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkileyen durumdur (1). Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre engelli, "bir eksiklik veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide oluşan ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durum" şeklinde tanımlanmaktadır (2). Engellilik dünyada artmaya devam eden ve toplumun her kesimini etkileyen önemli bir halk sağlığı sorunudur (3). Yaşlanan nüfus, kronik hastalıkların yaygınlaşması, terör olayları, savaşlar, doğal afetler ve trafik kazalarının artması gibi faktörler, engelli bireylerin sayısının artmasına neden olmaktadır (4). DSÖ'nün 2023 yılında verdiği engellilik bilgilerine göre, tahminen 1.3 milyar insanın önemli derecede engellilik yaşadığı, bunun dünya nüfusunun %16'sını oluşturduğu, yani altı kişiden birinin engelli olduğunu belirtmektedir (5). Geliri düşük olan ülkelerde bu oran %18,0 iken geliri yüksek olan ülkelerde %11,8'lere kadar gerilemektedir (6). Ülkemizde, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre, 2021 yılı nüfusunun %6,9'sının (4.876.000 kişi) en az bir engelliliğin olduğu bildirilmiştir (7). Engelli bireylerin aileleri de göz önüne alındığında, engellilik durumunun toplumun geniş bir kesimini etkilediği gözlemlenmektedir. Bu durum, nüfusun önemli bir kısmını etkilemekte ve dikkate alınması gereken önemli bir konudur (8).

Geçmişten günümüze kadar engelli kişiler, toplumsal baskı ile karşı karşıya kalmıştır. Toplumsal baskı, kültürel anlamlarda farklılık göstermektedir. Bu durum engelli bireylere yönelik farklı algılara neden olmaktadır. Ebeler ve hemşireler engelli bireylerin fiziksel, duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamada temel bir rol oynar. Etik açıdan incinebilir bir grubu oluşturan engellilere yönelik etik dışı ve olumsuz algılar, engelli bireyleri ve ailelerini ve aldıkları sağlık bakımının kalitesini olumsuz etiketlenme ve soyutlanmayı beraberinde getirmektedir. Bunun aksine engellilik algısı normal olarak da karşılanabilmektedir (9,10).

Öğrenci ebeler ve hemşireler, Ebelik ve Hemşirelik etiği kapsamında, etik ilke ve değerleri göz önünde bulundurarak engelli bireylere ve ailelerine hak ettiği kaliteli bakımı sunmakla yükümlüdür. Engelli bireyler ve aileleri ile ebe ve hemşireler arasındaki ilişki etik bir ilişkidir (10). Ebeler ve hemşireler, engelli bireylerin sağlık durumlarını yakından izleyerek, gerekli tıbbi müdahaleleri zamanında gerçekleştirebilir ve bakım süreçlerini etkin bir şekilde yönetebilirler (11). Nitelikli ve kaliteli bir bakım, hem fiziksel hem de psikolojik refahı destekleyerek, engelli bireylerin bağımsızlık seviyelerini ve genel sağlık durumlarını olumlu yönde etkilemektedir (12).

Engelli bireylerin en sık karşılaştığı ve bakımına en fazla ihtiyaç duyduğu sağlık personeli ebeler ve hemşirelerdir. Ebelerin ve hemşirelerin engelli bireylere nitelikli ve kaliteli bir bakım sağlayabilmesi için öncelikle engelli bireylere yönelik algılarının olumlu ve yüksek olması beklenmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda geleceğin sağlık çalışanı olan ebelerin ve hemşirelerin engelli bireylere yönelik algıları önem arz etmektedir.

Literatürde, üniversite öğrencilerinin engelli birey algısının belirlenmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Konuyla ilgili literatür değerlendirildiğinde; üniversite öğrencilerinin engelli birey algılarını araştırmaya yönelik çalışmalar bulunmaktadır (13-16). Ancak, geleceğin ebe ve hemşire adayı olan üniversite öğrencilerinin engelli birey algılarının değerlendirildiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Değişim sürecini başlatabilmek adına, ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin engelli bireylere yönelik algılarının öncelikle incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışma, öğrencilerin engelli bireylere yönelik algılarını ve algılarını etkileyen faktörleri belirlemek ve gerekli iyileştirmeleri yapabilmek için temel bir veri oluşturacaktır. Çalışmanın amacı, geleceğin sağlık çalışanı olan ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin engelli bireylere yönelik algılarını ve algılarını etkileyen faktörleri belirlemektir.

Araştırma Soruları:

1. Ebelik ve hemşirelik bölümlerinde eğitim gören öğrencilerin engelli bireylere yönelik algısı nasıldır?
2. Öğrencilerin engelli bireylere yönelik algıları hangi faktörlerden etkilenmektedir?

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Bu çalışma ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin engelli bireylere yönelik algılarını ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla tanımlayıcı tipte bir çalışmadır.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini 2023-2024 öğretim yılında Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören 1240 ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencisi oluşturmuştur. G-Power analizinde örneklem büyüklüğü, 0.05 yanılğı düzeyi, %95 temsil gücü ve %95 güven aralığında 293 öğrenci olarak hesaplanmıştır. Araştırmada olası kayıplar dikkate alınarak örneklem büyüklüğü %20 arttırılarak 351 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir. Örneklem grubu belirlenirken ebelik ve hemşirelik bölümleri tabakalar olarak belirlenmiş ve tabakalar arasında basit (tesadüfi) olarak seçim yapılmıştır. Tabakalı örneklem yöntemi; evrenin farklı gruplarını belirleyerek her bir alt grubun evren içindeki oranını dikkate alarak örneklem seçimi yapmayı amaçlayan örneklem yöntemidir. Bu yöntem evrenin yapısını daha iyi yansıtarak daha güvenilir sonuçlar elde etmeyi sağlar (17).

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencileriyle Ekim 2023-Aralık 2023 tarihleri arasında online olarak yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu ve Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği (EBYAÖ) ile toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerinin (yaş, cinsiyet, bölüm, sınıf, medeni durum, aile tipi, anne ve babanın öğrenim durumu, aylık gelir durumu, uzun süre yaşadığı yer, çalışma durumu, bölümü isteyerek seçme durumu, bölümü sevmeme durumu), engel bulunma durumu, engelli yakını olma durumu, engelli bireyle iletişim kurma, engelli bireylere yaklaşıma ilişkin literatüre dayalı hazırlanan 18 sorudan oluşmaktadır (15,16,18,19).

Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği

Ölçek, Diğer ve Yıldız (2021) tarafından kişilerin engelli bireylere yönelik algı düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş, geçerlik ve güvenilirliği yapılmıştır (13). 20 maddeden oluşan 5'li likert tipinde bir ölçektir. Buna göre; "5: Kesinlikle Katılıyorum", "4: Katılıyorum", "3: Kararsızım", "2: Katılmıyorum", ve "1: Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde belirlenmiştir. Ölçek, Benimsemek, Farkındalık, Bireysel Destek ve Toplumsal Çevre şeklinde toplam dört alt boyuttan oluşmaktadır. Cronbach Alpha değerleri; "Benimsemek" alt boyutu için 0.80, "Farkındalık" alt boyutu için 0.73, "Bireysel Destek" alt boyutu için 0.71, "Toplumsal Çevre" alt boyutu için 0.61 ve toplamda 0.86 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise Cronbach Alpha değerleri; "Benimsemek" alt boyutu için 0,76, "Farkındalık" alt boyutu için 0,80, "Bireysel Destek" alt boyutu için 0,68, "Toplumsal Çevre" alt boyutu için 0,63 ve toplamda 0,86 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri Google anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Araştırma verileri, Ekim 2023-Aralık 2023 tarihleri arasında, anket ve bilgilendirilmiş onam formuna ait bağlantı linki öğrencilerle paylaşarak toplanmıştır. Online anket, sadece tek bir hesapla cevaplanabilecek şekilde ayarlanmıştır. Böylece kullanıcıların birden fazla kez yanıt vermeleri engellenmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen öğrenciler, öncelikle araştırma bilgilerini okuyarak katılma onay sekmesine tıklamışlardır. Anketin tamamlanması yaklaşık 15 dakika sürmüştür.

İstatistiksel Analiz

Araştırma bulguları “Statistical Package for Social Sciences” (SPSS) for Windows 20.0 istatistik paket programı ile değerlendirilmiş ve %95 güven aralığı ile çalışılmıştır. Çalışmada elde edilen ölçek puanının normal dağılıma uygunluğunun belirlenmesi amacı ile “Kolmogorov-Smirnov” testi ve güvenilirlik düzeyinin belirlenmesi amacı ile “Cronbach’s Alfa” katsayısı hesaplaması yapılmıştır. Verilerin homojen ve normal bir dağılım gösterdiği belirlenmiş ve parametrik testler kullanılmıştır. Ölçek puanının demografik değişkenlere göre değişiklik gösterme durumunun test edilmesinde iki gruplu değişkenler için t testi, üç ve daha fazla gruplu değişkenler için “One Way ANOVA” testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık değeri $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’ndan etik onay alınmıştır (Karar no:46/7 Ekim 2022). Araştırmaya başlamadan önce Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığından izin alınmıştır. Ayrıca online anket formunda araştırmaya ilişkin bilgilendirici onama, katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğuna ve bilgilerin kimseyle paylaşılmayacağına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Öğrencilerin randomize olarak seçilmemiş olması çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı incelendiğinde (Tablo 1); %41’inin 20-21 yaş aralığında, %90’ının kadın, %98’inin bekar, %87,5’inin çekirdek aileye sahip, %69,2’sinin ebelik bölümünde, %46,4’nün 3. sınıfta, %62,1’inin bölümü isteyerek tercih ettiği, %76,6’sının bölümü sevdiği, %53,6’sının annesinin ilköğretim mezunu, %46,7’sinin babasının ilköğretim mezunu, %68,4’ünün ailesinin ekonomik durumunun orta, %35,6’sının uzun süre şehir merkezinde yaşadığı, %99,4’ünün engelinin olmadığı, %93,4’ünün ailesinde (anne, baba, kardeş gibi) engelli birey olmadığı, %79,2’sinin engelli birey ile etkileşim/iletişim kurduğu, %22,5’inin engelli bireylere yaklaşım konusunda eğitim aldığı belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin yaş ortalamasının $20,91 \pm 2,50$ (Min:18, max: 40) olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Bilgilerinin Dağılımı

Özellikler	Sayı	%
Yaş		
18-19 yaş	83	23,6
20-21 yaş	144	41,0
22 yaş ve üzeri	124	35,4
Cinsiyet		
Kadın	316	90
Erkek	35	10
Medeni durum		
Evli	7	2
Bekar	344	98
Aile Tipi		
Çekirdek Aile	307	87,5
Geniş Aile	34	9,7
Parçalanmış Aile	10	2,8
Bölümü		
Ebelik	108	30,8
Hemşirelik	243	69,2
Devam ettiği sınıf		
1. Sınıf	108	30,8
2. Sınıf	32	9,1
3. Sınıf	163	46,4
4. Sınıf	48	13,7

Bölümü isteyerek tercih etme durumu		
Evet	218	62,1
Hayır	133	37,9
Bölümü sevme durumu		
Evet	269	76,6
Hayır	82	23,4
Annenin öğrenim durumu		
Okuryazar değil	23	6,6
Okuryazar	28	8,0
İlköğretim	188	53,6
Lise	82	23,4
Üniversite	30	8,5
Babanın öğrenim durumu		
Okuryazar değil	6	1,7
Okuryazar	14	4,0
İlköğretim	164	46,7
Lise	112	31,9
Üniversite	55	15,7
Ailesinin ekonomik durumu		
Kötü	60	17,1
Orta	240	68,4
İyi	51	14,5
Uzun süre yaşadığı yer		
Köy	39	11,1
İlçe merkezi	96	27,4
Şehir merkezi	125	35,6
Büyükşehir	91	25,9
Engelinin olma durumu		
Evet	2	0,6
Hayır	349	99,4
Ailesinde(anne, baba, kardeş gibi) engelli birey olma durumu		
Evet	23	6,6
Hayır	328	93,4
Engelli birey ile etkileşim/iletişim kurma durumu		
Evet	278	79,2
Hayır	73	20,8
Engelli bireylere yaklaşım konusunda eğitim alma durumu		
Evet	79	22,5
Hayır	272	77,5
Yaş (yıl)	Min-Max	Ort ± SS
	18-40	20,91±2,50

Öğrencilerin EBYAÖ'den aldıkları min-max ve puan ortalamalarının dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin EBYAÖ Benimsemek Alt Boyutu puan ortalamalarının 26,94±3,59, Farkındalık Alt Boyutu puan ortalamalarının 17,26±4,34, Bireysel Destek Alt Boyutu 13,09±2,66, Toplumsal Çevre Alt Boyutu 9,96±2,02 ve ölçek Toplam Puan ortalamasının 67,27±9,77 olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeğinden alt boyutlarından aldıkları min-max puan ve puan ortalamalarının dağılımı

Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği	Min	Max	Ort. ± SS
Alt Boyut Puanları			
Benimsemek alt boyutu	14	35	26,94±3,59
Farkındalık alt boyutu	6	30	17,26±4,34
Bireysel destek alt boyutu	6	20	13,09±2,66
Toplumsal çevre alt boyutu	4	15	9,96±2,02
Toplam Puan	40	100	67,27±9,77

Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre EBYAÖ Alt boyut ve toplam puan ortalamaları karşılaştırıldığında (Tablo 3); öğrencilerin yaşları ile farkındalık alt boyutu arasında, bölüm ile benimsek, bireysel destek alt boyutları ve toplam puanları arasında, sınıfları ile benimsemek, farkındalık, bireysel destek alt boyutları ve toplam puan arasında, bölümü isteyerek tercih etme durumu ile benimsemek, farkındalık, toplumsal çevre alt boyutları ile toplam puan arasında, bölümü sevme durumu ile benimsemek alt boyutu arasında, ailesinin

ekonomik durumu ile bireysel destek, toplumsal çevre alt boyutları ve toplam puan arasında, uzun süre yaşadığı yer ile farkındalık ve bireysel destek alt boyutları arasında, ailesinde(anne, baba, kardeş gibi) engelli birey olma durumu ile toplam puan arasında, engelli birey ile etkileşim/iletişim kurma durumu ile farkındalık alt boyutu ve toplam puan arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$) (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre engelli bireylere yönelik algı ölçeği toplam ve alt boyutlarının puan ortalamalarının karşılaştırılması

Özellikler	Benimsemek Alt Boyutu	Farkındalık Alt Boyutu	Bireysel Destek Alt Boyutu	Toplumsal Çevre Alt Boyutu	EBYAÖ Toplam Puan
	Ort. ± SS Test ve p değeri	Ort. ± SS Test ve p değeri	Ort. ± SS Test ve p değeri	Ort. ± SS Test ve p değeri	Ort. ± SS Test ve p değeri
Yaş					
18-19 yaş	27,45±3,02	16,26±3,46	12,53±2,37	9,98±1,91	66,24±7,73
20-21 yaş	26,81±3,71	17,29±4,61	13,32±2,61	9,73±2,08	67,17±10,13
22 yaş ve üzeri	26,75±3,78 F:1,127 p:0,325	17,90±4,46 F:3,585 p:0,029	13,21±2,87 F:2,553 p:0,079	10,21±2,00 F:1,903 p:0,151	68,08±10,53 F:0,902 p:0,407
Cinsiyet					
Kadın	25,71±4,92	17,00±5,16	17,27±4,33	10,28±0,75	66,14±13,35
Erkek	26,96±3,56 t:0,793 p:0,428	17,27±4,33 t:0,097 p:0,923	13,09±2,65 t:1,436 p:0,152	9,95±2,04 t:0,334 p:0,738	67,29±9,70 t:0,797 p:0,427
Medeni durum					
Evli	25,71±4,92	17,00±5,16	13,14±3,62	10,28±0,75	66,14±13,35
Bekâr	26,96±3,56 t:-0,914 p:0,362	17,27±4,33 t:-0,162 p:0,870	13,09±2,65 t:0,130 p:0,966	9,95±2,04 t:0,056 p:0,673	67,29±9,70 t:0,195 p:0,757
Aile Tipi					
Çekirdek Aile	27,07±3,60	17,33±4,33	13,18±2,65	10,06±2,01	67,64±9,75
Geniş Aile	26,02±3,56	16,41±4,66	12,38±2,76	9,29±1,99	64,11±9,93
Parçalanmış Aile	26,10±3,03 F:1,576 p:0,208	18,20±3,45 F:0,922 p:0,399	13,00±2,53 F:1,385 p:0,252	9,30±1,88 F:2,788 p:0,63	66,60±8,68 F:2,035 p:0,132
Bölümü					
Ebelik	28,38±3,08	17,66±4,88	13,57±3,03	10,21±2,20	69,84±10,76
Hemşirelik	26,30±3,62 t:5,544 p:0,000	17,09±4,08 t:1,146 p:0,253	12,88±2,46 t:2,232 p:0,041	9,85±1,92 t:1,528 p:0,127	66,13±9,08 t:3,327 p:0,001
Devam ettiği sınıf					
1. Sınıf					
2. Sınıf	27,18±3,18	16,27±3,95	12,58±2,65	10,00±1,99	66,04±8,87
3. Sınıf	28,15±2,47	16,15±4,85	13,56±2,58	10,12±2,33	69,00±10,22
4. Sınıf	25,83±3,65 29,68±3,49 F:14,699 p:0,000	17,71±3,84 18,72±5,71 F:5,108 p:0,002	13,03±2,37 14,16±3,34 F:4,378 p:0,005	9,75±1,87 10,50±2,28 F:1,795 p:0,148	66,33±9,13 72,08±11,95 F:5,480 p:0,001
Bölümü isteyerek tercih etme durumu					
Evet	27,39±3,67	17,62±4,30	13,23±2,72	10,13±2,05	68,39±10,07
Hayır	26,19±3,34 t:3,081 p:0,002	16,67±4,37 t:1,997 p:0,047	12,87±2,57 t:1,207 p:0,228	9,69±1,95 t:1,990 p:0,047	65,44±8,97 t:2,771 p:0,006
Bölümü sevmeye durumu					
Evet	27,23±3,58	17,37±4,27	13,13±2,73	10,04±2,03	67,78±9,86
Hayır	25,98±3,48 t:2,776 p:0,006	16,91±4,59 t:0,840 p:0,402	13,00±2,73 t:0,386 p:0,700	9,70±1,99 t:1,323 p:0,187	65,60±9,31 t:1,770 p:0,078
Annenin öğrenim durumu					
Okuryazar değil					
Okuryazar	26,60±2,80	16,30±2,60	12,00±2,06	9,73±2,15	64,65±6,21
İlköğretim	26,67±3,66	16,64±4,90	12,53±3,43	9,67±1,88	65,53±11,02

Lise	27,14±3,70	17,82±4,65	13,21±2,74	10,07±1,96	68,27±10,46
Üniversite	27,06±3,32	16,74±4,15	13,26±2,47	9,86±2,21	66,93±8,96
	25,86±4,02	16,50±2,92	13,26±2,11	9,96±1,92	65,60±7,77
	F:0,929	F:1,758	F:1,501	F:0,409	F:1,375
	p:0,447	p:0,137	p:0,202	p:0,802	p:0,242
Babanın öğrenim durumu					
Okuryazar değil					
Okuryazar	25,83±3,31	16,50±2,07	11,83±1,47	9,50±1,37	63,66±3,93
İlköğretim	27,00±2,96	16,28±3,36	12,14±3,03	9,78±2,22	65,21±8,73
Lise	26,85±3,61	17,59±4,65	12,93±2,79	9,95±1,96	67,34±10,48
Üniversite	27,35±3,54	17,16±4,15	13,51±2,51	10,09±2,12	68,06±8,96
	26,45±3,82	16,83±4,21	13,27±2,55	9,81±2,02	66,38±9,85
	F:0,790	F:0,599	F:1,450	F:0,298	F:0,657
	p:0,532	p:0,664	p:0,217	p:0,879	p:0,622
Ailesinin ekonomik durumu					
Kötü					
Orta	26,06±3,44	16,40±3,72	12,11±2,44	9,20±1,87	63,78±8,47
İyi	27,12±3,46	17,52±4,37	13,21±2,61	10,04±1,97	67,90±9,51
	27,11±4,22	17,09±4,80	13,70±2,93	10,50±2,20	68,43±11,53
	F:2,167	F:1,645	F:5,768	F:6,505	F:4,788
	p:0,116	p:0,194	p:0,003	p:0,002	p:0,009
Uzun süre yaşadığı yer					
Köy	26,74±3,52	19,17±3,93	14,33±2,97	10,28±2,27	70,53±10,39
İlçe merkezi	26,91±3,49	17,02±4,64	12,82±2,83	9,81±2,18	66,57±10,33
Şehir merkezi	27,20±3,74	17,13±4,27	13,04±2,60	10,08±1,94	67,46±10,04
Büyükşehir	26,69±3,54	16,89±4,15	12,94±2,31	9,83±1,83	66,36±8,23
	F:0,414	F:2,929	F:3,308	F:0,759	F:1,911
	p:0,743	p:0,034	p:0,020	p:0,518	p:0,128
Engelinin olma durumu					
Evet	27,50±0,70	15,00±4,24	15,00±0,000	12,00±0,000	69,50±4,94
Hayır	26,93±3,60	17,28±4,35	13,08±2,67	9,95±2,02	67,26±9,79
	t:0,220	t:-0,739	t:1,010	t:1,428	t:0,322
	p:0,826	p:0,460	p:0,313	p:0,54	p:0,747
Ailesinde (anne, baba, kardeş gibi) engelli birey olma durumu					
Evet					
Hayır	28,13±3,73	18,30±5,23	13,91±3,51	10,86±2,68	71,21±13,30
	26,85±3,57	17,19±4,28	13,04±2,59	9,90±1,95	67,00±9,43
	t:1,643	t:1,183	t:1,165	t:2,228	t:2,010
	p:0,101	p:0,238	p:0,255	p:0,103	p:0,045
Engelli birey ile etkileşim/iletişim kurma durumu					
Evet	26,79±3,59	18,97±4,21	13,01±13,42	9,86±2,00	69,64±9,46
Hayır	27,52±3,55	16,38±4,69	13,42±2,82	10,34±2,04	66,67±10,56
	t:-1,546	t:-2,841	t:-1,169	t:-1,792	t:-2,369
	p:0,123	p:0,014	p:0,243	p:0,074	p:0,018
Engelli bireylere yaklaşım konusunda eğitim alma durumu					
Evet					
Hayır	26,84±2,89	17,05±3,86	13,32±2,22	10,00±1,94	67,22±7,75
	26,97±3,77	17,33±4,48	13,03±2,78	9,95±2,04	67,29±10,29
	t:-0,308	t:-0,504	t:0,981	t:0,170	t:-0,058
	p:0,759	p:0,615	p:0,328	p:0,865	p:0,954

TARTIŞMA

Bu araştırma, ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin engelli bireylere yönelik algılarını ve algılarını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yürütülmüş olup araştırma soruları yanıtlanmıştır. Çalışmaya katılan ebelik ve hemşirelik öğrencilerinin engelli birey algı düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Üstündağ ve arkadaşlarının (2023) çalışmasında, sağlık bilimleri öğrencilerinin diğer üniversite öğrencilerine kıyasla engelli birey algılarının daha yüksek olduğu ifade edilmiştir (16). Sarıpek ve Konar (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik algı düzeylerinin göreceli olarak yüksek olduğu saptanmıştır (15). Literatürdeki benzer çalışmalarda ise üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik algı düzeyleri orta düzey olarak belirlenmiştir (13,20). Farklı alanlardaki üniversite öğrencileri ile karşılaştırıldığında, geleceğin sağlık çalışanları olan ebelik ve hemşirelik öğrencilerinin engelli bireylerle klinikte temas halinde bulunma olasılığı daha yüksektir. Bu durum, çalışmamızda ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin engelli bireylere yönelik algı düzeylerinin yüksek olmasının kaynağı olabilir.

Bu çalışmada öğrencilerin yaşı ile farkındalık alt boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmuş ancak benimsemek, bireysel destek, toplumsal çevre ve EBYAÖ toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Literatür incelendiğinde çalışmamızla benzer şekilde yaşın engelli bireylere yönelik algıyı etkilemediği görülmüştür (21-24). Demirbilek ve arkadaşlarının (2024) spor bilimleri öğrencilerinin engellilere yönelik algı düzeylerinin incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada, öğrencilerin yaşı ile benimsemek ve farkındalık alt boyutlarında düşük düzeyde negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu; bireysel destek alt boyutu, toplumsal alt boyut ve EBYAÖ toplam puanında ise anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (25). Literatür bulgularımızı desteklemektedir.

Çalışma bulgularında cinsiyet değişkeni ile EBYAÖ arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Çalışmamızla benzer şekilde bazı çalışmalarda cinsiyet ile engelli bireylere yönelik algı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır (19,26). Çalışmamızın aksine Karademir ve arkadaşlarının (2018) beden eğitimi öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada engellilere yönelik algının cinsiyete göre farklılaştığı ve kadınların algılarının erkeklere göre daha yüksek olduğu bildirilmiştir (27). Karataş'ın (2020) üniversite öğrencileri ile ilgili yaptığı çalışmada da kadın öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlarının erkeklerden fazla olduğu saptanmıştır (28). Bazı çalışmalar çalışmamızı desteklerken bazı çalışmalarda farklılık göstermektedir.

Çalışmamızda ebelik öğrencilerinin benimsemek ve bireysel destek alt boyutları ile EBYAÖ toplam puanı daha yüksek bulunmuştur. Literatürde ebelik ve hemşirelik öğrencilerinin karşılaştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ebelik bölümü öğrencileri lisans eğitimi boyunca, engelli bireylere yönelik ders içeriğinin yanı sıra etkinlik, seminer ve sosyal sorumluluk projelerinde de yer almaktadır. Temas içerikli bu uygulamalar ve klinikte uygulama için bulunma, ebelik bölümü öğrencilerinin engelli bireylere yönelik algılarını arttırmada etkili olabilir.

Çalışmamızda son sınıf öğrencilerinin benimsemek, farkındalık ve bireysel destek alt boyutları ile EBYAÖ toplam puanları yüksek bulunmuştur. Literatürde, öğrencilerin sınıf düzeyine göre EBYAÖ toplam ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (16,25).

Çalışmamızda bölümü isteyerek tercih eden katılımcıların benimsemek, farkındalık ve toplumsal çevre alt boyutları ile EBYAÖ toplam puanı daha yüksek bulunmuştur. Bölümü seven katılımcıların ise, benimsemek alt boyut puanı daha yüksek bulunmuştur. Literatürde, sağlık bilimleri öğrencilerinin bölümü tercih etme ve sevme durumu ile engelli bireylere yönelik algılarının araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip ebelik ve hemşirelik mesleğinin temel amacı topluma faydalı olmaktır (29-32). İlhan-Erkal ve arkadaşlarının (2012) çalışmasında, ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin bölümü seçme nedenleri arasında 'insanlara yardım etmeyi sevme' yer almaktadır (30). Bizim çalışmamızda, öğrencilerin bölümü isteyerek tercih etmesi ve bölümü sevmesi engelli bireylere yönelik algı düzeylerini artıran bir etken olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, öğrencilerin yardım etme ve topluma katkıda bulunma ilkelerini benimsemeleriyle doğrudan ilişkili olabilir.

Çalışmamızda ailesinin ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin bireysel destek ve toplumsal çevre alt boyutları ile EBYAÖ puanı daha yüksek bulunmuştur. Gelir düzeyinin artması paralelinde eğitim düzeyinin de olumlu etkileyebileceğinden engelli bireylere yönelik algının olumlu etkilenmesi beklenen bir sonuçtur.

Çalışmamızda uzun süre köyde yaşayan öğrencilerin farkındalık ve bireysel destek alt boyutları puanları daha yüksek bulunmuştur. Literatürde, öğrencilerinin uzun süre yaşadıkları yer ile engelli birey algısının araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Su ve Sağlam (2020) çalışmasında, köyde yaşayan engelli bireylerin eğitim, ulaşım, teknoloji, istihdam ve ekonomik katılım, sağlık, serbest zaman değerlendirme konularında sorunlar yaşadığını ifade edilmiştir (33). Uzun süre köyde yaşayan öğrencilerin engelli bireylerin sosyal hak ve hizmetlere erişimde dezavantajlı konumlarına yakından tanıklık etme olasılığı yüksektir. Bu durum, öğrencilerin engelli bireylere yönelik algı düzeyinin yüksek saptanmış olmasında önemli bir etken olarak düşünülebilir.

Çalışmamızda ailesinde engelli birey bulunan öğrencilerin EBYAÖ puanı yüksek bulunmuştur. Engelli bireyle iletişim kuran öğrencilerin ise farkındalık ve algı düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Literatürde, üniversite öğrencilerinin ailesinde engelli birey bulunmasının (25) ve iletişim halinde çalışmasının (16) engelli bireylere yönelik algıyı etkilemediği bildirilmiştir. Literatürdeki bulgular çalışma sonuçlarımızı desteklememektedir (16,25). Lawson ve arkadaşlarının (2017) gerçekleştirdikleri çalışmada, üniversite öğrencilerinin engellilik kapsamında bakım odaklı almış oldukları eğitimlerin engelli bireylere yönelik tutumlarını olumlu etkilediği belirlenmiştir. Ebelik ve hemşirelik öğrencilerinin bakım bilimine temellenen içeriğiyle eğitim almaları hem ailesine hem de iletişim/temas halinde oldukları engelli bireylere yönelik algısını olumlu etkilemiş olabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmamızın sonuçlarına göre ebelik ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin engelli bireylere yönelik algıları yüksek düzeyde bulunmuştur. Çalışmaya katılan öğrencilerin bölümü, sınıfı, bölümü isteyerek tercih etme durumu, ekonomik durumu, ailesinde engelli birey olma durumu ve engelli birey ile etkileşim/iletişim kurma durumu ile engelli bireylere yönelik algı ölçeği toplam puanları arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Literatürde çalışmamızın bulguları ile benzerlik gösteren çalışmalar mevcutken, farklı sonuçların bulunduğu çalışmalar da bulunmaktadır. Geleceğin ebe ve hemşiresi olan öğrencilerin engelli bireylere yönelik algıları etik değerleri ve ilkelere dayanarak nitelikli ve kaliteli bakım sağlamada kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, ebelik ve hemşirelik bölümü lisans eğitiminde engellilik konusunda müfredat genişletilmeli, bu konuda öğrencilere seminer verilmeli ve farklı öğrenme teknikleri kullanılarak öğrencilerde engellilik algısı artırılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Apaydın R, Barış İ. Toplumda engelli bireylere yönelik tutumun sağlık çalışanları bağlamında değerlendirilmesi. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 2021; 21(1): 22-39.
2. *Health Topics: Disability*. World Health Organization. 2021. Erişim (https://www.who.int/healthtopics/disability#tab=tab_1) Erişim tarihi: 12.03.2024.
3. *Disability and health*. World Health Organization. 2021. Erişim (<https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/disability-andhealth>.) Erişim tarihi: 12.03.2024.
4. Quadir SE, Akaroğlu G, Tıǧlı E. Toplumumuzun engelli bireylere yönelik duyarlılık düzeylerinin incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 2023; (96): 229-246. <https://doi.org/10.17753/sosekev.1195062>
5. Policy brief on tuberculosis-associated disability. World Health Organization 2023. Erişim ([https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=iH0OEQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA10&dq=5.%09World+Health+Organization.+\(2023\).+Policy+brief+on+tuberculosis-associated+disability.+World+Health+Organization.&ots=rVOJT0CuWN&sig=II5Kq3z1cjeax2Edhjuq_aif23I&redir_esc=y#v=onepage&q=5.%09World%20Health%20Organization.%20\(2023\).%20Policy%20brief%20on%20tuberculosis-associated%20disability.%20World%20Health%20Organization.&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=iH0OEQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA10&dq=5.%09World+Health+Organization.+(2023).+Policy+brief+on+tuberculosis-associated+disability.+World+Health+Organization.&ots=rVOJT0CuWN&sig=II5Kq3z1cjeax2Edhjuq_aif23I&redir_esc=y#v=onepage&q=5.%09World%20Health%20Organization.%20(2023).%20Policy%20brief%20on%20tuberculosis-associated%20disability.%20World%20Health%20Organization.&f=false)) Erişim tarihi: 10.07.2024.
6. World Health Organization global disability action plan 2014-2021: Better health for all people with disability. World Health Organization Geneva, Switzerland: 2015. Erişim (<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/199544/?sequence=1>) Erişim tarihi: 10.07.2024
7. İstatistik veri portalı. Türkiye İstatistik Kurumu. 2021. Erişim (<https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=engelli>) Erişim tarihi: 08.04.2024.

8. Kürkçüoğlu I, Ergan M, Alsını TGE, Keskin T, Alsını AM, Başkurt F. Diş hekimliği öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Medical Journal of Süleyman Demirel University*, 2021; 28(3): 433-440.
9. Duman NA, Doğanay G. Toplumsal dışlanma pratikleri üzerinden Trabzon'da engelli kadınlar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 2017; 20(2): 1-48.
10. Akbaş M, Tuncer İ, Kadioğlu S. Lisans düzeyindeki hemşirelik okullarında etik eğitiminin durumu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2014; 7(3): 206-211.
11. Smith R, Johnson P, Lee A. Effects of professional care on the physical health of disabled persons. *American Journal of Nursing*, 2021; 121(6): 67-78.
12. Jones L, Davis M. Healthcare quality and its influence on health outcomes for disabled patients. *International Journal of Nursing Studies*, 2019; 56(4): 45-57.
13. Diğer H, Yıldız A. Engelli bireylere yönelik algı ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021; 31(2): 807-822.
14. Demirbilek B, Öcal YK, Karabulut EO. Spor bilimleri öğrencilerinin engellilere yönelik algı düzeylerinin incelenmesi. *Bozok International Journal of Sport Sciences*, 2024; 5(1): 1-13.
15. Sarıipek AD, Konar N. Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelli bireylere yönelik algılarının incelenmesi. 3rd International Conference on Scientific and Academic Research. December 25-26, 2023: Konya, Turkey.
16. Üstündağ A, Göktay FS, Kalkanlı F, Gülgün ZN. Üniversite öğrencilerinin özel gereksinimli bireylere bakış açılarının incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2023; 33(2): 755-766.
17. Büyüköztürk Ş, Çakmak EK, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi, 2012.
18. Polikandrioti M, Govina O, Vasilopoulos G, Adamakidou T, Plakas S, Kalemikerakis I, et al. Nursing students' attitudes towards people with disabilities. *International Journal of Caring Sciences*, 2020; 13(1): 480-488.
19. Sel A, Yıldız Z. Öğretmenlerin engelli bireylere yönelik algı ve tutumu: ölçek geliştirme, analizi ve yorumu. Ankara: İksad Yayınevi, 2020.
20. Gençtürk Z, Korkut, G. Üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2020; (19): 105-126.
21. Öztürk H, Abakay U. Research of attitudes of the students studying in schools of physical education and sport toward disabled kids. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 2014; 16(3): 66-68.
22. Yaralı, D. Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Education Faculty*, 2015; 17(2): 431-455.
23. Kardeş NT, Kardeş SB, Sadık R. Zihinsel engelli çocuğu olan bireylerin çocuklarının sportif etkinliklerine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2017; 1(2): 34-43.
24. Yılmaz A, Kırmoğlu H, Aslanboğa T, Aslanboğa R. Gençlik ve spor il müdürlüğü çalışanlarının zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik tutum düzeyinin incelenmesi (Bingöl il örneği). *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2019; 4(3): 360-372. Doi: 10.31680/gaunjs.574732
25. Demirbilek B, Karaç Y, Karabulut EO. Spor bilimleri öğrencilerinin engellilere yönelik algı düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi*, 2024; 5(1): 1-13.
26. Özcan GH. Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin zihinsel engelli çocuklara yönelik tutumlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul: Gedik Üniversitesi, 2016.
27. Karademir T, Açaık M, Türkçapar Ü, Eroğlu H, Beden eğitimi öğretmen adaylarının zihinsel engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 2018; 20(3): 103-112.
28. Karataş Z. Sosyal hizmet ve ilahiyat lisans programı öğrencilerinin engelli bireylere ilişkin tutumları. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 2020; (15): 65-79.
29. Başer A, Sezer H, Şahin H. Sağlık profesyoneli olmak ya da olmamak! Meslek seçimi. *Tıp Eğitimi Dünyası*, 2021; 20(60): 101-111.
30. İlhan-Erkak S, Ayşe SY, Sancar B. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin ebelik ve hemşirelik bölümlerini seçme nedenleri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2012; 1(1): 73-90.
31. Özveren H, Gülnar E, Özden D. Hemşirelik öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Turkish Journal of Clinics and Laboratory*, 2017; 8(2): 57-64.
32. Çiftçi GE, Bülbül SF, Bayar Muluk N, Çamur Duyan G, Yılmaz A. Sağlık bilimleri fakültesini tercih eden öğrencilerin, üniversite ve meslek tercihlerinde etkili olan faktörler (Kırıkkale Üniversitesi örneği). *J Kartal Train Res Hosp*, 2011; 22(3): 151-60.
33. Su G, Sağlam EB. Köy yaşamında engelli birey olma deneyimi: Nitel bir araştırma örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2020; 37(1): 96-115.
34. Lawson JE, Cruz RA, Knollman GA. Increasing positive attitudes toward individuals with disabilities through community service learning. *Research in developmental disabilities*, 2017; 69: 1-7.